

**SODOBNA SOCIOLOGIJA, SOCIALNA PSIHOLOGIJA IN
SOCIOPSIHOLOGIJA (primerjava z vidika razvoja socialne
psihologije v Sloveniji)**

Martin Premk,
Oražnova 1,
1000 – Ljubljana.si
Martin.premk@volja.net

POVZETEK:

Sodobna sociologija, socialna psihologija in sociopsihologija (primerjava z vidika razvoja socialne psihologije v Sloveniji)

Eden od pomembnih izzivov družboslovne interdisciplinarnosti je tudi analiza odnosa med (sodobno) sociologijo, socialno psihologijo in področjem, ki ga lahko poimenujemo kot sociopsihologijo. Le ta ne pomeni le kombinacije (socialne) psihologije in sociologije, ampak poskus (socialno) psihologijo povezati z različnimi področji družboslovja. Prispevek zajema kratke predstavitve različnih tematskih področij, ki so predmet zanimanja različnih družboslovnih disciplin, zlasti pa sociologije in socialne psihologije. Prikaz je narejen na osnovi analize vsebine treh virov (dveh slovenskih in enega angleškega), pri čemer naj bi vsak vir predstavljal prototipičen prikaz določenega področja.

Ključne besede: socialna psihologija, sociologija, sociopsihologija, družboslovje

Abstract:

Contemporary sociology, social psychology and sociopsychology (comparison from the aspect of the development of the social psychology in Slovenia)

One of the important challenges for the interdisciplinary social sciences is also the analysis of the relation between (contemporary) sociology, social psychology and the field, which could be defined as sociopsychology and which is not only the combination of (social) psychology and sociology, but also the attempt, to connect social psychology with other fields of social sciences. Different thematic fields, which appear inside particular social sciences, especially in sociology and social

psychology, are shortly presented. Presentation is based on the analysis of the content of three prototypical sources (two Slovenian and one English reference).

Key words: social psychology, sociology, sociopsychology, social sciences

SODOBNA SOCIOLOGIJA, SOCIALNA PSIHOLOGIJA IN SOCIOPSIHOLOGIJA (primerjava z vidika razvoja socialne psihologije v Sloveniji)

V pogledu interdisciplinarnosti so sociologija, socialna psihologija in sociopsihologija družboslovne vede, ki so med seboj čvrsto prepletene. Kot bomo videli, področja, ki jih te vede »pokrivajo«, ni težko interdisciplinarno povezati. Rečemo lahko celo, da se ta področja med seboj neizbežno tesno pokrivajo. Sociologija je veda ki sistematično preučuje človeške družbe, največkrat so to moderne industrijske družbe. Socialna psihologija je veda, ki se ukvarja s posamezniki in skupinami in odnosi med posamezniki in skupinami ter med skupinami in med posamezniki. Lep opis je tudi: vsa psihologija, ki v svoj predmet in razlago vključuje socialno v psihološkem in psihološko v socialnem. »Nadgradnjo« socialne psihologije predstavlja sociopsihologija, ki v področja socialne psihologije vpeljuje še druga področja znanosti, ki preučujejo najrazličnejše oblike človekovega vedenja. Vse tri vede se torej »pokrivajo«, saj je pri vseh predmet preučevanja človeška družba in človek, brez katerega seveda ni človeške družbe.

Primerjava področij preučevanja sociologije je vzeta iz sodobnega dela Anthonyja Giddensa »Sociology«, socialne psihologije iz dela Marjane Ule Nastran »Socialna psihologija«, in sociopsihologije iz dela »Sociopsihologija kot sodobna paradigma socialne psihologije« avtorja Velka S. Rusa. Za osnovna področja sem vzel področja sociologije po A. Giddensu, ker jih najobsežnejše zajema, in jih dopolnil s področji socialne psihologije in sociopsihologije Ule-Nastranove in V. Rusa. Kot bomo videli, združena vsa tri področja zaobsegajo skoraj vsa področja delovanja človeka in družbe, ter se že približujejo eksaktni znanosti.

Področja sociologije, socialne psihologije in sociopsihologije.

1. Sociologija, socialna psihologija, sociopsihologija. Uvod

Sociologi začnejo s predstavitvijo svoje vede: kaj je sociologija, začetki in razvoj sociološke znanosti, pomembni sociološki misleci kot Auguste Comte, Emile

Durkheim, Karl Marx, Max Weber, Michele Foucault in Jurgen Habermas. Kot primer kako si

lahko s sociologijo pomagamo v naših življenjih, lahko navedemo zavedanje kulturnih razlik, ocenjevanje delovanja politike in samoozaveščanje s spoznavanjem družbe okoli nas. Kot poznavalec človeške družbe, njenega delovanja in ustroja naj bi imel sociolog tudi poseben položaj v družbi.

Socialna psihologija najprej predstavi svojo vedo kot znanost. Izhaja z psihologije med vsakdanjim in znanstvenim vedenjem: družbeno relevantnostjo psihologije v temeljni ambivalentnosti psihologije kot znanosti in praktičnem in emancipatornem interesu za psihologijo. Znanstvena relevantnost psihologije vsebuje psihologijo med normativno in interpretativno paradigmo, vzorčni in naravoslovni model psihologije in intersubjektivnost človekovega sveta.

Razložen je predmet socialne psihologije, kaj je socialna in societalna psihologija, ali je socialna psihologija znanost o socialni interakciji, glede na vlogo posameznika v njej, razmerjem med posameznikom in družbo, različnimi nivoji socialne interakcije ter analize socialnega konteksta in mikrosfere življenja. Teoretski modeli v socialni psihologiji pa so »teoretsko pluralistični«, obstaja več poglobitvenih modelov človeka v socialni psihologiji. Zgodovina socialne psihologije se začne kot »predzgodovinska« psihologija ljudstev in tezami o kolektivni zavesti in značaju do Wundta in začetkov eksperimentalne psihologije. Razvoj socialne psihologije v ZDA sega od vpliva ameriškega pragmatizma na razvoj socialne psihologije do začetka empirične socialne psihologije, G.H. Meada in simboličnega interakcionizma in K. Lewina in raziskav skupinske dinamike. V Evropi se je razvoja začel s S. Freudom in psihoanalizo in psihologijo množic. Sodobna socialna psihologija se je izoblikovala na dva modela. Konvencionalni model in sociohistorični model, socialni psiholog pa na opazovalca družbenega življenja ljudi in pripovedovalca zgodb, ki mora upoštevati zgodovinski kontekst socialne psihologije. Socialno psihološka spoznanja imajo lahko praktična učinke in svojo družbeno – zgodovinsko relativnost. Teoretska in uporabna socialna psihologija se giblje od napovedovanja do senzitivizacije, to poglavje zajema tudi izdelavo sistema psihosocialnih indikatorjev in napoved integrirane socialne psihologije.

Sociopsihologija kot sodobna paradigma socialne psihologije nas v uvodu popelje v svet socialne psihologije, predvsem v probleme v zvezi z definicijo predmeta in metode. Kakšna veda je socialna psihologija, metodo in predmetom vede, kaj je

delala do sedaj, kako je opredelimo, razliko med socialno in societalno psihologijo, značilnosti sodobnih področij uporabne socialne psihologije. Podan je kratek zgodovinski pregled in razvoj socialne psihologije s societalnega vidika in vloga Slovencev v razvoju socialne psihologije.

2. Kultura, družba in posameznik (soc)

Sociologija tu zajema poglavja o človeški vrsti, njeni evoluciji, bioloških potrebah in instinktih, kulturni pestrosti, kulturni identiteti in etnocentrizmu. Nadalje človekovo socializacijo, razvoju zaznavanja, zgodnji razvoj otroka in njegovih socialni zaznav in odzivov, teorije o otrokovem razvoju G.H. Meada, Piageta in Freuda in njihovo povezavo in človekovem življenjskem krogu, nasledstvih med generacijami in vprašanje socializacije in osebne svobode.

3. Socializacija (sociopsihologija)

Poglavje zajema socializacijski proces, socializacijo in osebostni razvoj, vlogo igre v otrokovi socializaciji in jezikovnega razvoja pri otrocih, ter pa socializacijo in spolno identiteto, socializacijo z vidika psihologije življenjskih obdobj in socializacijo in moralni razvoj.

4. Konstrukcija socialnega sveta (socialna psihologija)

K vprašanju posameznika in družbe sodijo tudi spoznavni procesi in konstrukcija socialnega sveta, socialni proces predelave informacij in značilnosti zaznavanja, kot so selekcija in organizacija informacij, proces kategorizacije informacij ter tipične kategorije in prototipi. V socialnem zaznavanju in socialni kogniciji sta pomembni odprtost in represija zaznavanja. V pristranosti v organizaciji socialnega znanja so pomembni ključni dražljaji, kognitivne sheme, pojav prvega vtisa v socialni percepciji in točnost zaznavanja drugih. Pri zaznavanju medosebnih odnosov igra pomembno vlogo samozaznavanje in samo ocenjevanje.

Temeljni kognitivni procesi pri konstrukciji realnosti so proces pripisovanja odgovornosti za delovanje, pomeni pripisovanja v konstrukciji socialne realnosti, socialne in psihološke značilnosti pripisovanja, tipične napake v pripisovanju. Obstaja več teoretski razlag procesa pripisovanja, kognitivnih teorij pripisovanja in samopripisovanja. Pripisovanje ima učinek na motivacijo, kar se kaže v strategijah samooviranja. Pomembne so še socialne primerjave, socialne reprezentacije, ki imajo svojo strukturo in diskurzivni značaj in modeli socialne predelave informacij.

5. Socialno zaznavanje kot zaznavanje ljudi (sociopsihologija)

Vsebuje poglavja o atribuciji, laični epistemologiji, socialnih reprezentacijah. Komunikacija kot vir informacij o osebah obsega neverbalno komunikacijo, odnose med komunikacijskimi sistemi, interpersonalno komunikacijo in reprezentacijsko komunikacijo. Bazični psihični procesi v socialni psihologiji se nadaljujejo v poglavja o homeostatiki in socialni motivaciji, stresu in adaptaciji na stres. Stališča so opisana v poglavjih o dimenzijah in merjenju stališč.

6. Teorije konsistentnosti oz. ravnotežja (sociopsihologija)

Zajemajo poglavja o kognitivni disonanci in psiholoških pojavih v zvezi s katerimi se ta preučuje, socialno kognicijo in socialno ravnotežje, sociokognitivno ravnotežje z vidika emocij telesnih reakcij in medicinskih aplikacij. Nadalje emocionalno in telesno kot del sociokognitivnega področja, eksperimente Schacterja in Singerja in tudi medicinske uporabe. Poseben vidik sociokognitivnega ravnotežja se nanaša na čustva in agresivnost ter predsodke.

7. Družbena konstrukcija sveta (socialna psihologija)

Psihološki subjekt kot družbeni konstrukt govori o posamezniku in socialnem svetu, nevprašljivosti lastnega sveta in modelih socialne realnosti. Model posameznika kot psihološkega subjekta se kaže objektivno- subjektivno v konstrukciji realnosti, družbeno umeščanje posameznika ima dimenzije subjekta. Strukturni razvoj identitete vsebuje identitetne projekte in moralne kariere posameznika in strategije za doseganje pozitivne samopodobe. Postmoderni subjekt kot pluralni sistem samopodob vodi v paradokse nove individualizacije, kot so »zbrkljani« subjekt postmoderne družbe in postmoderni »zasičeni« subjekt.

8. Vrednote (sociopsihologija)

Poglavje zajema definicije vrednot, pojem vrednot, vrednote in socialno kognicijo v smislu abstraktnih ali konkretnih vrednot. Prav tako probleme psihološkega preučevanja vrednot kot vrednote in vrednotno doživljanje. Podan je pogled Salomona Schwartza na vrednote, pa posebne vrednote kot pravičnost, enakopravnost in enakost. Prav tako socialno-psihološke teorije izmenjave kot eden temeljev teorij pravičnosti in enakopravnosti. enakost, enakopravnost in pravičnost so so poglavja ki prehajajo v prosocialno vedenje, altruizem, pravičnost, moralo in nudenje pomoči.

9. Psihologija stališč (socialna psihologija)

V psihologiji je stališče pomemben pojem, obstajajo razlike med stališčem in sorodnimi pojmi. Stališča imajo svoje značilnosti, funkcijo in strukturo. Oblikovanje in

spreminjanje stališč je pod vplivom skupinske pripadnosti, osebnostnih lastnosti in informacij na oblikovanje stališč. Vpliv stališč na obnašanje se kažejo v pogojih spreminjanja stališč skozi okoliščine, osebnostne faktorje in stopnjo vpletenosti posameznika. Tudi vpliv sprememb v obnašanju vpliva na stališča, imamo «dvofaktorski» model prepričevanja, na spremembo navad in obnašanja lahko vplivamo. Pri teorijskih modelih imamo kognitivna teorije ravnotežja, teorije kognitivne neskladnosti na obnašanje, kognitivne neskladnosti(disonance) in potrebo po svobodi, teorijo neskladnosti in samopodobo. Kognitivna neskladnost ima tudi svoje socialne razsežnosti.

10. Psihologija stereotipov in predsodkov (socialna psihologija)

Psihologija stereotipov obravnava značilnosti stereotipov, etnične stereotipe, stereotipizacijo kot pristransko kategorizacijo resničnosti, in vpliv stereotipov na obnašanje skozi hipotezo stika, spremembo, uporabo in delovanje stereotipov.

Psihologija predsodkov obravnava psihološke značilnosti predsodkov, kognitivno, vrednotno in aktivnostjo dimenzijo predsodkov, prav tako kognitivno in družbeno strukturo predsodkov. Tudi socialna kategorizacija ima vpliv na predsodke in temeljne napake pripisovanja. Izvor predsodkov je lahko socialnopsihološki, nanj vpliva zgodnja socializacija na njihovo formiranje tudi skupinska pripadnost, osebnostni faktorji. S predsodki so povezane tudi antidemokratska orientacija in avtoritativne osebnosti, kar se kaže v študijah dogmatizma. Vpliv predsodkov na obnašanje se kaže v diskriminacijah, samoizplnjujočih se napovedih, stigmatiziranjih, pravijo tudi da je lažje razbiti atome kot predsodke. Od tu ni daleč do psihologije zavisti in sovraštva, socialne okužbe s predsodki in »biciklistične« mentalitete.

11. Vrste človeških družb(soc)

Tu je podan pregled na razvoj človeške družbe od najzgodnejših oblik, kot so lovske in nabiralne družbe, živinorejske in poljedelske družbe, neindustrijske družbe oziroma tradicionalne države, nastanek prvih modernih držav in industrijskih družb, sodobna delitev sveta na t.i. prvi, drugi in tretji svet, in na družbene spremembe v sedanosti, kot so nastajanje novih industrijskih držav in globalizacija sveta.

12. Socialna interakcija in vsakdanje življenje (soc)

Vsebuje študijo vsakdanjega življenja, neverbalne komunikacije skozi obraz, geste, čustva, socialna pravila in govor skozi Garfinklov eksperiment in oblike govorjenja. Nadalje telo, obraz in govor v interakciji, pomen časa in prostora v interakciji, kulturno

in zgodovinsko perspektivo v vsakdanjem življenju, razlike med makrosociologijo in mikrosociologijo

13. Medsebojno delovanje oz. socialno vplivanje- socialna interakcija. (sociopsihologija)

Tu se začne s Sherifovim poskusom o primeru normalizacije in procesu oblikovanja norm, in Aschevim poskusom o primeru konformizma oziroma prilagajanja že obstoječim skupinskim normam. Konformizem kot ubogljivost, pokornost in podrejanje se nadaljuje v poglavje o podrejanju, ponotranjenju in identifikaciji. Socialna interakcija, socialne vloge in skupinam sledijo poglavja o socialnem vplivanju in konformnem vedenju, medskupinskem vedenju in skupinskemu pristopu k študiju medskupinskih odnosov. Skupinski vidiki medskupinskega vedenja se nadaljujejo v kognitivne vidike, poglavja o referenčnih skupinah, deviantnosti, Freudovo teorijo medskupinskega vedenja, agresivnosti v medskupinskih in medosebnih odnosih in agresivnosti kot namenu.

14. Psihologija medosebnih odnosov (socialna psihologija)

V psihologiji interakcije je pojem interakcije povezan s socialno interakcijo in socialnimi odnosi. Menjalna teorija interakcije obsega interakcijske sekvence, razvoj interakcije, faze v razvoju interakcije, interakcijske strategije in teorije kognitivnega razvoja. Od interakcije k odnosu pridemo prek vzpostavitve temeljnega zaupanja do zadolžitve za odnos. V interakciji kot konstrukciji socialnih pomenov se pojavljajo simbolična interakcija, kjer so pomembni drugi in socialna interakcija kot socialna igra. Upravljanje z vtisi v socialni interakciji je lahko samopredstavljanje, modeliranje drugega in prevzemanje vloge in menjava perspektiv. O oblikovanju nezavednih interakcijskih vzorcev imamo Bernovo transakcijsko teorijo interakcije in Lorenzerjevo teorijo interakcijskih form. Sem sodi še psihologija naklonjenosti in privlačnosti, ki od potrebe po druženju, osamljenosti in izolacije pride do merjenja privlačnosti, dejavnikov in teorij privlačnosti. Konča se z intimnimi odnosi, njihovim razvojem in Romeo in Julija efektom.

15. Medosebni odnosi (sociopsihologija)

Tu imamo zajeto oblikovanje odnosa do drugih in odprtost in zaprtost v medsebojnih odnosih, samopredstavljanje in samorazkrivanje. Poleg pa še medsebojno privlačnost, ljubezen in intimnost, ter zadovoljstvo in odvisnost v medosebnih odnosih.

16. Spol in spolnost (soc)

Poglavje zajema spol in spolnost glede na biologijo oziroma biološke razlike, spolno socializacijo skozi reakcije staršev in odraslih, spolno učenje, spolno učenje skozi zgodbe in televizijo, teoriji o spolni identiteti Freuda in Chodorowa in spolno vedenje glede na biologijo in družbene vplive, v zahodni družbi, homoseksualnost, prostitucijo in spolnost v pogledu neenakosti.

17. Človeško telo: prehranjevanje, bolezni in staranje (soc)

O človeku in njegovem telesu se odprejo problemi odnosa med telesom in družbo, težav pri prehranjevanju in skrbi za telo, tudi o človeškem telesu in razmnoževanju, ki ga sedaj lahko nadziramo s tehnološkimi metodami, kot je genetski inženiring. Delovanje človeškega telesa lahko ločimo na zdravo in bolezensko stanje, ki imata vsaka svoje posebnosti. Tu je telo povezano z različnimi zdravstvenimi sistemi v družbah, z okoljem v katerem človek živi, zdravje in ostali dejavniki vplivajo tudi na staranje telesa. Povezanost staranja in zdravja se kaže v fizičnih efektih na zdravje, v človeških družbah in zgodovini obstajajo različni odnosi do staranja.

18. Socialna psihologija zdravja, športa, telesne kulture in kakovosti življenja.(sociopsihologija)

Socialna psihologija zdravja se navezuje na socialno patologijo in obravnava primere kot mladi in samomor in sindrom odvisnosti od alkohola, telesne kulture pa na biosociopsihologijo.

19. Družina, poroka in osebno življenje (soc)

Oblike družine so se skozi zgodovino spreminjale, zato obstajajo različni koncepti družine. Tudi sedaj so v različnih družbah različne oblike družine, vzorci družine v različnih družbah se hitro spreminjajo. Pod drobnogledom imamo tu družino, poroko in ločitev v zahodnih družbah in Veliki Britaniji, kjer naraščajo ločitve, ki prinašajo nove izkušnje in spremembe obnašanja. Ločitev lahko povzroči ponovno partnerstvo in življenje otrok pri krušnih starših. Ker ima družinsko življenje tudi svoje slabe strani, naprimer nasilje in spolno zlorabo v družini, se v sociologiji razpravlja tudi o alternativah poroki in družini, naprimer komunah, kohabitaciji, istospolnih družinah, samskemu življenju, in o vprašanju »družinskih vrednot«.

20. Prosocialno in asocialno obnašanje (socialna psihologija)

Altruizem ima različne dejavnike kakor tudi zaviralne dejavnike altruističnega vedenja, različni so tudi motivi prosocialnega vedenja. Vrste altruizma so altruizem zaradi socialne odgovornosti, altruizem na osnovi recipročnosti, kompenzacijski modela altruizma ali domneva o »pravičnem svetu«, seveda si lahko altruistične

socialne norme pridobimo na razne načine. Obstaja tudi spontani altruizem s svojimi zaviralnimi in vzpodbujevalnimi dejavniki. Altruizem je lahko pogojen z egoizmom oziroma je empatična stiska podlaga za resnični altruizem. Sociobiološki pogled na prosocialno vedenje govori o altruizmu ali sebičnosti, o sebičnih genih, domnevi o »memih«. Agresija in nasilje imata več socialno psiholoških opredelitev. Obstaja več teoretičnih razlag agresije, razlag o bioloških osnovah agresije kot tudi kritik bioloških teorij. Socializacija agresivnosti se začne naseljem nad otroki in nasiljem otrok, povezani so tudi mediji in agresivno vedenje, predvsem učinki medijev na stališča do nasilja in agresivnega obnašanja, to velja tudi za spolno nasilje v medijih. Emocije in agresija so lahko povezani, o tem govori frustracijska teorija agresije, mrežni model emocij, teza o prenosu vzbujenja in agresivni sprožilni dražljaja pri človeku. Socialna konstrukcija agresivnosti pozna pripisovanje in razbremenjevanje odgovornosti za agresijo. Nasilje je lahko tudi množično nasilje, ki ima več različnih vzrokov, v najhujši obliki kot psihologija nasilja.

21. Vedenjski odkloni in zločin (soc)

Sociologija preučuje vedenjske odklone, obstaja več bioloških, psiholoških, socioloških teorij o odklonih in zločinih. Zločini in statistike zločinov se navezujejo na sisteme zaporov in kaznovanja, ki se spreminjajo. Zločini so lahko povezani s spolom, ženski in moški zločini imajo svoje posebnosti. Posebnost so tudi zločini moških, ki se izgovarjajo na »krizo moškosti«. Preučuje se tudi problem žrtev kriminalnih dejanj, žrtve posilstev, ter zločine bogatih, močnih in vplivnih in zločine države. In organizirani kriminal, ki je po navadi povezan s slednjimi, prav tako tudi povezanost vedenjskih odklonov, zločinov in družbenega reda.

22. Narodi in rase (soc)

V sociologiji so pri preučevanju narodov in ras začne s problemom definicije rase in biologije in manjših etničnih skupin. Pomembni so predsodki in diskriminacija, psihološke in sociološke interpretacije, vzpon rasizma, v zgodovinski perspektivi migracij povzročenih v suženjstvu in kolonializmu, nasprotja in odnosi med narodi. Seveda tudi med etnična nasprotja in nasprotja med narodi v posameznih državah, posebno v evropskih državah in ZDA, kot tudi možni razvoj mednarodnih odnosov v bodoče.

23. Procesi socialnega vplivanja (socialna psihologija)

Tu obravnavamo socialnopsihološke razsežnosti kot moč, vpliv in nadzor, nadalje oblike socialnega vpliva kot vpliv drugih oseb. Vpliv socialnih norm se deli na

normativni in informacijski vpliv, socialne norme in pravila imajo določen vpliv na socialno obnašanje ljudi, lahko v uniformnosti kot posledici »socialne okužbe«. Socialna uniformnost pa se povezuje s socialno primerjavo. V psihologiji socialne moči se nahaja kontekst in komponente socialne moči, za ima svojo tipologijo in sredstva ki se uporabljajo in tudi izrabljajo. Moč lahko jemljemo kot socialno izmenjavo in ravnotežje moči, o tem obstaja Thibault- Kellyeva teorija uravnotežene moči, socialna moč je lahko kontrola obnašanja. Doživljanje moči ali moč kot motiv se navezuje značilnosti potrebe po moči in samozaupanje, zaznavo moči in storilnostno motivacijo, na moč kot socialni pojav in osebnostna potreba, in na moč kot »fascinantno lastnost« osebe. Hierarhična teorija moči vsebuje učinke moči in ideološki aparat države. Učinki moči na posameznika so prikazani v eksperimentu simulirane zaporniške situacije, kažejo se v korupciji moči. Odpor do socialne moči se kaže v potrebi po svobodi in individualnosti. V psihologiji socialne kontrole najprej opredelimo socialno kontrolo, lahko je tudi komunikacijska kontrola v kateri izbiramo sloge komuniciranja. Oblike socialne kontrole sta formalna in neformalna, obstajajo še alternativne oblike kontrole. Konformnost in poslušnost se navezuje na socialne pritiske in konformizem, preko Aschevih eksperimentov o skupinskem pritisku do normativnega in informacijskega pritiska in pritiska vplivna skupine. Oblike konformizma prehajajo od podrejanja do spreobrnitve, dejavniki konformizma so predvsem stimulacijski dejavniki, seveda obstajajo individualne razlike v podleganju konformizmu. Poslušnost in avtoriteta – poslušnost je bila raziskana v raziskovalnih situacijah kot Milgramovem eksperimentu, za njo obstajajo različna samo opravičila, prav tako različni dejavniki poslušnosti. Socialno psihološke značilnosti avtoritete so te, da avtoriteto definirajo podrejeni, obstaja razlika med avtoriteto in močjo, in da se avtoriteta lahko ponotranji. Pritiske večine in vpliv manjšine se kaže v pritiskih večine na manjšino in inovativnosti socialnih manjšin, kreativni odklonskosti manjšin, vplivnih manjšinah z učinki »snežene kepe«. Socialni vpliv manjšin ima svojo posrednost, socialna manjšina tudi svojo vztrajnost in določeno vključenost ali izključenost.

24. Družbena stratifikacija in razredna struktura (soc)

Med osnovne pojme sociologije sodijo sistemi družbene slojevitosti, tudi zgodovinsko kot kaste, suženjstvo, stanovi, razredi, in teorije Karla Marxa, Maxa Webra, Erika Olina Wrighta o slojevitosti v sodobnih družbah. Poudarek je seveda na razlikah v blaginji in prihodkih, razliki in spreminjanju razlik v družbenih razredih v zahodnih družbah, odnosih med spolom in slojevitostjo, študijah družbene mobilnosti v

mobilitnosti navzgor in navzdol, stopnjah mobilnosti in povezanostjo mobilnosti z osebnim uspehom. Poglavje je posvečeno še neenakosti in revščini, kaj je revščina in zakaj je še vedno prisotna, in odnosih med ekonomsko tekmovalnostjo in razredno neenakostjo.

25. Posameznik in skupina (socialna psihologija)

Psihologija skupin se nanaša na pomen skupine na posameznika, razne definicije psiholoških skupin in interdisciplinaren pristop k preučevanju skupin. Skupinska struktura je emocionalna struktura, komunikacijska struktura, struktura moči, statusov in vlog, skupinske strukture so med seboj usklajene. Socialne vloge in posameznik vsebujejo izvajanje vlog, teorijske modele vlog, konflikt vlog, konflikte zaradi različne definicije vlog, konflikte med različnimi vlogami posameznika in pritisk vlog na posameznika. Psihologija vodenja navaja definicije vodje, funkcije in psihološke lastnosti vodje in profil k odnosom in k nalogam usmerjenega vodje. Način vodenja je avtorski in demokratični, vodenje ima svoje stimulacijske dejavnike. Psihološki procesi v skupini zajemajo skupinsko polarizacijo in nagnjenost k tveganim odločitvam in vpliv socialne primerjave na tvegane odločitve ter vpliv prepričevalnih argumentov na tvegane odločitve. Skupinsko odločanje vsebuje socialne olajšave in socialne zavore, reševanje nalog v skupini, odvisnost skupinskih odločitev od vrste nalog, podoptimalne odločitve in prehitro strinjanje. Socialno vzdušje v skupini vidimo po povezanosti (kohezivnosti) skupine, socialno in osebno privlačnostjo v skupini, pogled na socialno privlačnost leži tudi v polju medskupinskih primerjav. Psihologija socialnih konfliktov pa se na kratko deli na konflikte v skupini in konflikte med skupinami.

26. Skupine (sociopsihologija)

Sociopsihologija ima dva pristopa pri analizi skupine in dogajanja v skupinah oziroma skupinskih procesih, kot psihološke skupine in z vidika posameznikovega članstva v skupini. Poglavlja zajemajo skupino in njene funkcije, vrste skupin, skupinsko strukturo v priljubljenosti, komunikaciji, moči, dimenzije skupinske strukture, strukturo komunikacij in strukturo moči, tudi glede na socialno moč. Nadalje procese in učinke v majhnih skupinah, dejavnike ki vplivajo na sodelovanje, konflikte in reševanje konfliktov, skupinsko učinkovitost, organizacijo in učno organizacijo, psihološki pomen članstva v skupini, socialno klimo in organizacijsko kulturo. Poseben primer so družba in država kot veliki strukturirani skupini, socialni sloji,

družba in javno mnenje, narod kot skupina, ter kolektivna akcija in velike (ne)strukturirane skupine.

27. Vodenje (sociopsihologija)

Zajema vrste vodenja, vodenje in vodjo, Fiedlerjev model vodenja in vodenje v organizacijski kulturi.

28. Sodobne organizacije (soc)

Družbene organizacije so del sodobnega življenja, o tem obstaja več teorij, naprimer teorija Maxa Webra o birokraciji in Michaela Foucaulta o organizacijah in kontroli časa in prostora. Za birokratske organizacije, ki v sodobnih družbah usmerjajo človeka, so značilni tudi posebni formalni in neformalni odnosi znotraj njih. Pomemben je vpliv velikih mednarodnih kooperacij, »doseg« njihovega vpliva, novi trendi v organizacijah, vse bolj je pomembna povezava med sodobno tehnologijo in sodobnimi organizacijami.

29. Delo in ekonomija (soc)

Delo je dejavnik v človekovem življenju, brez katerega ne gre. Lahko je plačano ali ne, odvisno od delitve in ekonomske odvisnosti. Proizvodnja je se v zgodovini spreminjala, iz sodobnosti poznamo taylorizem in fordizem, skupinsko produkcijo in avtomatizacijo in prilagodljivo proizvodnjo. V sodobnem poklicnem sistemu se trendi poklicev nenehno spreminjajo. Prišlo je do združevanja v sindikate in industrijskih konfliktov, še vedno so prisotne stavke. Pomembna je razlika med delom moških in žensk, tudi skozi zgodovinski razvoj, in spolni neenakosti pri delu. Problem nezaposlenosti je podan skozi analize vzpona nezaposlenosti in pogledom na Evropo in ZDA. Razvoj dela v bodočnosti se kaže v zmanjševanju fizičnega dela in pomembnosti delavca.

30. Politična moč, vladanje in vojne (soc)

V sociologiji so pomembni koncept države, moč in avtoriteta, oblike vladavin kot zastopniška demokracija, monarhije in liberalne demokracije, sodobne zahodne demokratične družbe, širjenje liberalne demokracije in »kriza demokracije«, ter politične stranke in strankarske volitve, delež žensk v politiki. Čedalje bolj je pomembna globalna moč, v Evropi oblikovanje EU in politične spremembe v vzhodni Evropi. Proučuje se vojskovanje in oblike vojn, ki se hitro spreminjajo, od totalne do omejene vojne, razmerij med širitvijo vojaštva in stroški za obrambo, posledice hladne vojne, vpliv vojaške sile na globalno varnost in možnost sveta brez vojn.

31. Socialna psihologija politike (sociopsihologija)

Ta tema zaobsega probleme v poimenovanih socialno vrednostnih orientacij, psihoanalitični pristop kot pomembno sestavino različnih sociopsiholoških razlag, vključno s sociopsihologijo politike, ter ideologijo in socialno psihologijo politike.

32. Psihologija družbenih procesov in odnosov. (socialna psihologija)

Psihologija medskupinskih odnosov zajema socialne primerjave med skupinama, Sherifove raziskave medskupinskih primerjav, funkcijo socialne primerjave, socialno prikrajšanost kot rezultat primerjave, legitimnost razlik med skupinami, socialno primerjavo kot dejavnik socialne identitete in strategije za spremembo socialne identitete. Socialna kategorizacija zajema tudi socialno samokategorizacijo, vzpostavljanje pozitivne razlike, občutljivost za razlike med skupinami, socialno identifikacijo, medskupinsko polarizacijo in vzpostavljanje medskupinske razlike deprivilegiranih skupin. Objektivni in subjektivni vidik socialne identitete se ukvarja s samokategorizacijo subjekta, zmanjševanjem pristranskih socialnih kategorizacij in spremembo negativne kategorizacije diskriminirane skupine.

33. Psihologija množic (socialna psihologija)

Značilnosti množic so tipologija množic, struktura množice, selektivnost in ekskluzivnost množic, psihološka strukturiranost množic in spreminjanje množic. Klasične teorije psihologije množic obsegajo hipnotičen vpliv množic, spontane in organizirane množice, prestiž in čar množic, množično psihologijo in analizo jaza, karizmo vodje in čas določenih množic. Psihološki učinki množičnih medijev so veliki. Pogovor lahko vzamemo kot primarno obliko komuniciranja, publicisti postajajo novi mnenjski vodje, mediji imajo veliko psihološko moč, množični mediji so povezani z novo razdruženo množico, interakcijo na daljavo in intelektualno posredovano sugestijo. Psihologija socialnih gibanj se pogloblja v cilje socialnih gibanj, nastanek socialnih gibanj, artikulacijo problemske situacije, relativno prikrajšanost in iskanje alternativnih rešitev, socialnim gibanjem kot prostorom socializacije in gibanjem ter protigibanjem.

34. Komunikacije (sociopsihologija)

Tu sociopsihologija zajema komunikacijo z ozirom na interakcijo, diskurz, kulturo, akcijo in različne modele komunikacije. Obravnava komunikacijski proces, potek interakcije glede na določeno situacijo, splošne in skupne komunikacijske veščine v vseh komunikacijskih situacijah, različne skupinske tehnike ter konflikte in pogajanja. Poda temeljne cilje komunikacijske vadbe, na primer za srečanje, sestanek ali meeting, komunikacijo in predpripravo v komunikacijskih delavnicah, temeljne cilje

komunikacijske vadbe. Opisane so teoretične predpostavke iz katerih izhaja psihologija diskurza, in komunikacija glede na kulturo, psihosocialno antropologijo in tudi modo.

35. Javno mnenje (sociopsihologija)

Sicer široko temo tu obravnavamo v tradicijah obravnavanja javnega mnenja in vprašanju definicije javnega mnenja.

36. Množični mediji in popularna kultura (soc)

Sociolog naj bi poznal razvoj množičnih medijev od časopisov dalje, veliki preobrat ki ga je vpeljala televizija, vpliv televizije na obnašanje, sociološki pogled na tv-novice, teorije Jurgena Habermasa, Baudrillarda in Johna Thompsona in zakonitosti medijev, čedalje bolj potrebne predpise o delovanju medijev. Prav tako naraščajoč problem globalizacije medijev, globalnih novic, kinematografov, oglaševanja, medijski imperializem in nove (multi)medije kot internet.

37. Izobraževanje (soc)

V sociologiji se izobraževanje začne s pojavom pismenosti in nadaljuje s prvimi oblikami organiziranega šolanja. Med sabo primerja šolske sisteme v različnih družbah, s posebnim ozirom na Veliko Britanijo, njihov začetek in razvoj, vse do visokega šolstva in povezanost izobraževanja in politike. Pomembno je tudi razmerje med spolom in narodnostjo in izobraževalnim sistemom. Obstaja več teorij o izobraževanju, Bernsteinova o jezikovnih kodah, Bowels in Ginitova o šolanju in industrijskemu kapitalizmu, Illicheva o skrivnem učnem načrtu. Pomembne so povezave med izobraževanjem in kulturno reprodukcijo skozi Willisovo analizo, ter Colemanova analiza med neenakostjo in izobraževanjem v ZDA. Pri izobraževanju se pojavi še vprašanje inteligence, kaj je emocionalna in interpersonalna inteligenca, ter razvoj izobraževanja v bodoče, posebno v povezanosti s tehnologijo.

38. Socialna šolska psihologija (sociopsihologija)

Beseda gre o vzgoji, izobraževanju in znanju, ocenjevanju znanja, šoli in socialni kogniciji, šolo v primerjavi z drugimi organizacijami, ter teorijami Ivana Illicha in novimi izzivi za šolsko psihologijo.

39. Religije (soc)

Sociologija definira pojem religije, razne oblike religioznega verovanja od totemizma do animizma preko židovstva, krščanstva in islama do daljevzhodnih religij, in teorije o religiji Karla Marxa, Durkheima, Webra. Preučuje različne vrste religioznih organizacij kot so Webrov opis cerkva in sekt, in Beckerjev denominacij in kultov,

odnose med spolom in religijo, ženske v cerkvenih organizacijah, sodobne religije na zahodu, posebno v ZDA (krščanski fundamentalizem in elektronska cerkev) in Veliki Britaniji, v islamskem svetu s posebnim ozirom na agresivnost islama in odnosa islama z zahodom (spopad civilizacij?), in povezanost religije, sekularizacije in družbenih sprememb.

40. Mesta in razvoj sodobnega urbanizma (soc)

Tu je podan razvoj mest od tradicionalnega mesta do nastanka sodobnega urbanega okolja, posebno povojnega razvoja urbanih središč na zahodu, mestne zavesti in kulture. Prav tako tudi problemi urbanizacije tretjega sveta in mednarodni vplivi na razvoj urbanizacije, seveda obstaja tudi več teorij o urbanizaciji, na primer »čikaška šola« in urbanizem v povezavi z kreativnim okoljem. Vedno večji problem prenaseljenosti velikih mest, posebno v državah tretjega sveta, in obetih urbanega življenja v bodočnosti.

41. Revolucije in družbena gibanja (soc)

Revolucije kot masovna družbena gibanja je pomembno poglavje v sociologiji. Teorije revolucij gredo preko ruske revolucije in se ukvarjajo s teorijami Karla Marxa, Jamesa Daviesa, Charlesa Tillya, z množicami, nemiri in ostalimi oblikami družbene akcije, družbenimi gibanji, klasifikacijo družbenih gibanj, tudi z feminističnimi gibanji, in pomembnostjo družbenih gibanj v sociologiji.

42. Globalne spremembe in ekološka kriza (soc)

Naraščajoči izzivi globalizacije in definiranje sprememb so pomembna sociološka poglavja, kot tudi vplivi na družbene spremembe, kot so fizično okolje, politične organizacije, kulturni faktorji, posebno na trenutne spremembe v svetu glede na ekonomske, politične in kulturne vplive, in možne spremembe v prihodnje, prehod v postmoderno družbo in »konec zgodovine«. Pri globalizaciji se pojavljajo tudi grožnje globalnemu okolju, problem svetovnega okolja predstavlja sociološki problem, posebno pogled v prihodnost vsakršnih globalnih sprememb.

43. Sociokulturna- kulturna, kulturološka, medkulturna psihologija. (sociopsihologija)

Poleg definicije kulture je v tem poglavju obdelana sociokulturna psihologija in psihosocialna antropologija, socialna psihologija medkulturnih študij, in primer zveze organizacijske kulture in sociokulturne psihologije v odnosu do nepremičnin in možnih vidikov obravnavanja nepremičnin.

44. Uporabna socialna psihologija. (sociopsihologija)

Uporabljamo jo lahko seveda na različnih področjih, za posamezna področja ostajajo različni modeli obravnavanja socialne psihologije. Različna področja izhajajo iz ekonomske psihologije, ekonomskih principov in vedenja, dejavnikov ekonomskega odločanja in socialne psihologije prava. Uporabna je skoraj povsod v družbenem življenju: v podjetništvu, šolstvu, politiki, turizmu, vojski, prometu, športu, zdravstvu, in še na mnogih področjih, ki se navezujejo na psihologijo skupnosti. V uporabno socialno psihologijo sodi še preučevanje »human capital initiative«, oziroma »človeških resursov.«

45. Trženje in psihologija, sociopsihologija in marketing in podjetništvo. (sociopsihologija)

Verjetno je za človeka najbolj koristno, če se od uporabnih področij socialne psihologije največ posveti prav temu. Tu se spozna s tipi kupcev, prezentacijami določenih izdelkov, kaj moramo vedeti o sebi in klientih, kaj je marketing, marketinška filozofija in marketinški koncept. Prav tako zvedo o vrstah povpraševanja, individualnem odločanju za nakup in odločanju v organizaciji, dejavniki stanja na tržišču, promocijo in načini promocije in marketingom storitev. Podjetništvo zahteva različne teoretične koncepte pri preučevanju, nimamo tudi raznolike zgodovinske in aktualne definicije podjetništva. Podjetniška kultura je obravnavana kot del organizacijske kulture, podjetništvo naj bi poudarjalo inovacije in razvoj.

46. Psihosocialna antropologija in »klasična« socialna psihologija in sodobna paradigma socialne psihologije kot temelj različnih primerjalnih študij, in sociopsihologija kot eden bistvenih temeljev sodobne psihološke, družboslovne, humanistične, kulturološke ter interdisciplinarne misli. (sociopsihologija)

Naslov področja pove skoraj vse.

47. Sociološke raziskovalne metode (soc)

Raziskovalni proces in raziskovalne metode postavijo sociologa v resnični svet, ki zahteva svoje pristope, ima svoje probleme in spodrsaljaje, tudi zato, ker je ponekod sociologija družbeno zelo vplivna veda. Pri metodologiji se spoznamo z raziskovalnim procesom, ki vsebuje raziskovalni problem, pregled dosedanje raziskanosti problema, izdelavo raziskovalnega načrta, izvedbo raziskave, prikaz dobljenih podatkov, interpretacijo rezultatov, in probleme pri objavi rezultatov. Raziskovalne metode zajemajo terensko delo, ankete, opazovanje, eksperimente, zgodovinske analize, in kombinacijo različnih pristopov. Tu se moramo spoznati z

osnovnimi statističnimi pojmi, modeli tabel, uporabo knjižnic in literature, in daljnovidnostjo v raziskovanju.

48. Področja socialno psihološke metodologije (sociopsihologija)

Tu je govora raziskovalnem načrtovanju, eksperimentu, zunanji in ekološki veljavnosti eksperimenta, introspekciji in ekstrospekciji, ter etičnih vidikih raziskovanja.

49. Sociološka teorija (soc)

Teoretično mišljenje v sociologiji poraja teoretične dileme in teoretične pristope. Obvezno pa je poznavanje osnovnih socioloških teoretičnih pristopov: funkcionalizma- ki pojasnjuje družbene dogodke glede na funkcije ki jih ti opravljajo, strukturalizma- ki izvira iz študija jezika, povezanega z identifikacijo strukture v družbenem sistemu, marksizma- temelječega na historičnem materializmu, simboličnega interakcionizma-ki poudarja vlogo jezika in simbolov v interakciji.

Zaključek:

Kot rečeno že na začetku, se področja vseh treh ved ukvarjajo z človekom in človeško družbo, zato se pokrivajo, prekrivajo in dopolnjujejo. To lahko prikažemo tudi v malce »grobi in površni« razpredelnici glavnih področij vseh treh ved. Področja so razvrščena po »sorodstvenih nivojih«, vendar le površno, поблиže pa jih lahko preverimo v tekstu.

SOCIOLOGIJA	SOCIALNA PSIHOLOGIJA	SOCIOPSIHOLOGIJA
Kultura, družba, posameznik.		Socializacija
	Konstrukcija socialnega sveta	Socialno zaznavanje kot zaznavanje ljudi
Vrste človeških družb		Kulturološka, antropološka, medkulturna psihologija
Socialna interakcija in vsakdanje življenje	Psihologija medosebnih odnosov	Medsebojno delovanje, socialni vpliv, socialna interakcija
		Medosebni odnosi
Spol in spolnost		
	Psihologija stališč	
	Psihologija stereotipov in predsodkov	Teorije konsistentnosti oziroma ravnotežja
Človeško telo –		Socialna psihologija

prehrana, staranje, bolezni		zdravja, športa, telesne kulture.
Družina, poroka, osebno življenje		
Vedenjski odkloni in zločini	Prosocialno ali asocialno obnašanje	Vrednote
SOCIOLOGIJA	SOC. PSIHOLOGIJA	SOCIOPSIHOLOGIJA
Narodi in rase		
Družbena stratifikacija in razredna struktura	Procesi socialnega vplivanja	
	Posmeznik in skupina	Skupine
Sodobne organizacije		Vodenje
Delo in ekonomija		Trženje in psihologija, sociopsihologija marketinga, Podjetništva
Politika, moč, vladanje in vojne		Socialna psihologija politike
Revolucije in družbena gibanja	Psihologija družbenih procesov in odnosov	
Množični mediji in popularna kultura		Javno mnenje
	Psihologija množic	
		Komunikacije
Izobraževanje		Socialna šolska psihologija
Religije		
Mesta in razvoj sodobnega urbanizma		
Globalne spremembe in ekološka kriza		
Sociološke raziskovalne metode		Področja socialno psihološke metodologije
		Uporabna socialna psihologija

Poglavja se gibljejo od socialno psiholoških, ki se največ posvečajo psihološkim temam o zavestnem in nezavednem obnašanju človeka od posameznika do skupine, preko sociopsihologije do sociologije, kjer je največ poglavij namenjeno človeški družbi in manj posamezniku. Skupaj pa ta poglavja zajemajo skoraj že vsa področja

človekovega delovanja, seveda lahko dodamo ali jih dopolnujemo še z ostalimi znanostmi, ki preučujejo delovanje človeka (tudi če jih jemljemo kot »pomožne znanosti), predvsem zgodovino, literarno zgodovino, arheologijo, etnologijo, biologijo, medicino, fizično in kulturno antropologijo, pravzaprav vse družboslovne znanosti. Karl Marx bi dejal: nič človeškega mi ni tuje.

Literatura:

Giddens, A. (1998). *Sociology*. Cambridge: Polity press.

Rus, V. S. (1999). *Sociopsihologija kot sodobna paradigma socialne psihologije*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Ule-Nastran, M. (1995). *Socialna psihologija*. Ljubljana.